

El periodista Manuel Cusachs i Corredó, especialitzat en l'estudi del cinema a Mataró, presenta les dades de les primeres exhibicions cinematogràfiques a la ciutat.

El dos de febrer de 1897 són documentades les primeres sessions. Un anunci de l'any 1899 ens dóna notícia de l'exhibició d'unes vistes de Mataró, dissortadament perdudes.

MATARÓ I EL CINEMA. 1897-1905

Les beceroles del setè art a Mataró

Quan els germans Louis i Auguste Lumière, fotògrafs de Lió, van presentar el seu nou invent, el cinematògraf, davant els científics de la *Société d'Encouragement à l'Industrie Nationale*, el 22 de març de 1895, poc s'imaginaven que iniciaven la singladura d'un nou art popular que hauria d'arrelar arreu del món. Un invent que ells mateixos van qualificar de *curiositat científica sense futur comercial*. (1)

El nou invent va ser presentat al públic deu mesos després, el 28 de desembre de 1895, a París, al saló situat al soterrani del Grand Café, batejat amb el nom de Saló Indien. L'impacte va ser dels que fan història. En aquest cas va significar l'inici fulgurant del cinema que va sorprendre els propis inventors.

Al Principat, la seva presentació va tenir lloc a Barcelona el dia 10 de desembre de 1896, just un any després que a París, en sessió privada, i el 15 de desembre del mateix any en sessió pública a càrrec dels seus inventors els germans Lumière, en un petit saló situat al taller *Napoleón* ubicat a la rambla de Santa Mònica de la Ciutat Comtal (2). El nou espectacle s'escamparia com taca d'oli per la geografia catalana de la mà dels firaires nòmades que l'exposaren en barraques de fusta com una atracció més de fira.

La segona ciutat catalana que va veure el nou invent va ser Manresa, dues setmanes després que

Barcelona (29 desembre 1896) en el Teatre Conservatori. I la tercera població del país en admirar el cinematògraf va ser Mataró, un mes i escaig després que Barcelona. Va ser un 2 de febrer de 1897.

L'expansió del nou art a la resta de Catalunya queda palesa pel fet que a les principals ciutats i viles hi és exhibit abans de la fi del segle XIX (3).

El cinema a Catalunya, com en els altres països, va arrelar ben aviat, bo i que l'empresariat era molt feble i no gaudia de bona premsa entre el món intel·lectual i religiós. El cinema era considerat per aquests sectors un art inferior i vulgar. El cinema es nodria de l'assistència massiva de la classe obrera industrial.

L'etapa que abraça els anys 1897 al 1905 se la considera com la dels peoners. La que va del 1906 al 1910 és la de consolidació del nou espectacle que es referma en una segona fase situada entre els anys 1911 i 1914. La competència estrangera a partir de 1918 va fer entrar en crisi el cinema català.

MATARÓ A FINALS DEL XIX.

La ciutat de Mataró a finals del segle XIX tenia 19.918 habitants (4), vivint una etapa d'estancament demogràfic, ja que al 1910 tenia el mateix nombre de persones.

Els inicis del segle XX va significar una època de recuperació industrial i econòmica per a Catalunya i també per a la capital del Maresme.

Les vinyes, que havien sortit de la greu crisi provocada per la fil·loxera, a finals del XIX, es van transformar en fèrtils hortes.

En l'aspecte social van ser anys difícils arran dels conflictes socials, laborals i polítics.

En el terreny cultural i recreatiu, a Mataró, a cavall entre els segles XIX i XX, hi havia molta afecció al teatre i les varietats: L'*Euterpe*, el *Principal* (futur Foment), el *Círcol Catòlic*, l'*Ateneu Obrer* i la *Nova Constància* (futur Teatre Clavé), era on acudien els mataronins de l'època a esbargir les cabòries. Les sessions de llanterna màgica (vistes fixes) i del cinematògraf eren l'avantsala de l'arribada del cinematògraf.

ABANS DE LA SEVA ARRIBADA A MATARÓ.

Pel setembre de 1896 (5) el *Diario de Mataró y la Comarca* publicava un article signat per A.E.L. que explicava als lectors del periòdic local la seva experiència davant el nou invent, i a més a més fa un repàs dels antecedents del cinematògraf.

¿Qué es el Cinematógrafo? Un curiosísimo aparato debido á los constantes trabajos y estudios de M. Lumiere y mediante el cual se producen ante nuestra vista las escenas más animadas, con el movimiento y vida de que carecen las mejores fotografías obtenidas hasta hoy.../... Desde niños conocemos el 'fenatiscopio', juguete ante el qual pasamos alegres ratos de nuestra infancia, admirados de ver el clown que salta o el perro que huye ante el que trata de vapulear sus costillas; y apenas iniciados en los conocimientos científicos, supimos que tan sorprendente resultado, no era debido a otra causa que a la persistencia de nuestra retina de imágenes de los diferentes tiempos de estos movimientos; de igual manera que un carbón encendido, que describe un círculo con rapidez, nos simula un arco de fuego.

De esta feliz edad de la vida nos es familiar la linterna mágica, que, por una sencilla combinación de lentes, proyecta sobre un lienzo, las pinturas sobre cristal que se deslizan entre ellas.

Combinamos estos dos aparatos, y aplicando a ellos la fotografía instantánea, tendremos en principio, el Cinematógrafo. Consiste en un

Estat actual de l'entrada del Teatre Euterpe (1878-1921), i que avui és el Pati del Cafè Nou a la Muralla de la Presó. En aquell Teatre va tenir lloc la primera projecció de cinema a Mataró el dia 2 de febrer de 1897 a la tarda.

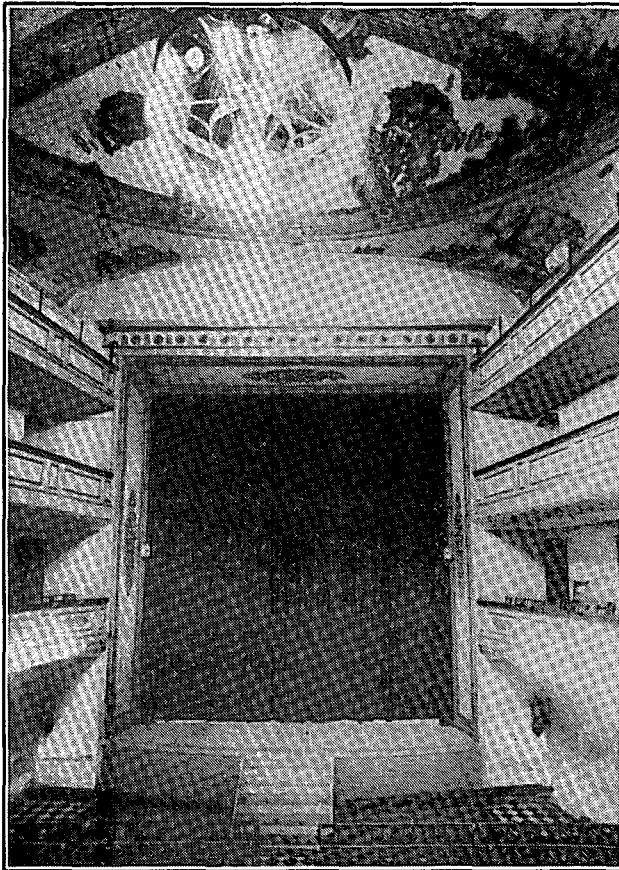
aparato en una gran caja que podemos considerar como una perfecta linterna mágica...

PRESENTACIÓ DEL CINEMA A MATARÓ: 2 DE FEBRER DE 1897.

La presentació del cinematògraf a Mataró va tenir lloc el dimarts dia 2 de febrer, festivitat de la Candelera, a dos teatres: l'*Euterpe* i al *Teatre Principal* (6).

La irrupció del nou art a Mataró es va fer, doncs, amb certa solemnitat i relleu social, per comptes de fer-se en locals provisionals o barracots de fusta, com era habitual per l'època. L'estrena es va fer en dos locals dedicats al teatre, amb més èxit popular que de la crítica periodística, com veurem.

La premsa local se'n va fer ressò i en el *Diario de Mataró y la Comarca* (7) podem llegir que: *El espectáculo que se prepara para el próximo martes logrará sin duda atraer la atención de nuestro público, por su novedad y su importancia. El número más saliente de esta función en la cual se presentan*

Teatre Principal (1832) on avui hi ha l'actual Foment.
En les seves pantalles va tenir lloc la segona projecció de
cinema el dia 2 de febrer de 1897 a la nit.

variedad de 'fotografías animadas' o sea vista y retratos fotográficos en movimiento. El Cinematógrafo actualmente está llamando poderosamente la atención en Barcelona y desde hace algún tiempo constituye la gran atracción de los públicos de las capitales más importantes.

I va arribar el gran dia: el dimarts 2 de febrer de 1897. El cinematògraf es va presentar dins d'un espectacle d'atraccions variades a la tarda al Teatre Euterpe i a la nit al Teatre Principal. Un espectacle on actuà, entre d'altres, un tal senyor Balaguer amb números de prestidigitació i d'endevinació. El senyor Mauri va fer experiments d'endevinació i transmissió de pensament. També va figurar en el programa una audició del *Graphophone*, una modificació del *Fonògraf* d'Edison que tenia la particularitat de poder escoltar la música sense auriculars. L'espectacle va finalitzar amb la presentació, tècnicament bastant deficient, segons la crònica, del *Kinematógrafo*.

Esta exhibición gustó sin duda y fué aplaudida como lo fueron también los otros números del programa, pero no produjo todo el efecto que podía: los cuadros eran de tamaño sobrado reducido y faltos de luz y de fijeza muchos de ellos, debido

todo, según parece, a que por no poderse disponer de un potente foco eléctrico hubo de hecharse mano de luz Drumont, y a que el foco lumínico no pudo colocarse a la distancia conveniente por no permitirlo las reducidas dimensiones del escenario.

Malgrat tot, el crític del diari va fer una valoració positiva del nou invent si bé no es va poder estar de denunciar la projecció d'alguna pel·lícula que qualificà d'obscena.

Las vistas fotográficas presentadas por medio del 'Cinematógrafo' causan una completa ilusión de la realidad; algunos cuadros llamaron mucho la atención, sobretudo la reproducción de la Danza Serpentina, pero merece la mayor censura el que se exhibiera alguno más que libre, obsceno. Abusar de la buena fe con que un público decente y de buenas costumbres, acude confiado á un espectáculo sin sospechar que se le pueda escandalizar con exhibiciones indecorosas, es altamente reprobable e indigno, y por tanto es de esperar que en lo sucesivo se corresponda más dignamente al favor que el público dispensa a los espectáculos que se presentan en nuestros teatros.

El propietari de l'aparell de cinema va ser receptiu a la crítica del diari i va enviar una carta demanant disculpes per l'exhibició d'algun quadre *immoral*, assegurant que en la propera sessió de cinematografia, a celebrar el diumenge següent dia 7 de febrer, no s'hi trobaran quadres que puguin provocar queixes al *más escrupuloso espectador*. I el cronista del diari, en un excés de zel moralista acabava donant un desafortunat consell a l'esmentat propietari, consistent en la destrucció dels clixés. Per cert que aquesta vegada la premsa sí que va anunciar els títols d'alguns films a projectar i que il·lustren la simplista temàtica que imperava a les beceroles del cinema:

Llegada de un tren
Plaza de la Opera de París
Miss Fuller en la Danza Serpentina

Pel juliol del mateix any va tenir lloc la tercera projecció de cinema en un local de la Riera número 50 (quasi davant per davant de l'Ajuntament) (8).

Aquesta vegada però, i per evitar sorpreses en els films, o quadres, a projectar, l'Ajuntament hi va intervenir revisant l'aparell i els *fotografies*, i donant finalment el seu vist i plau. Aquella nova sessió, segons el *Diario de Mataró* de l'època, va significar un avanç tècnic considerable respecte a les sessions que es van celebrar cinc mesos abans. A partir de llavors les millors tècniques i narratives seran constants.

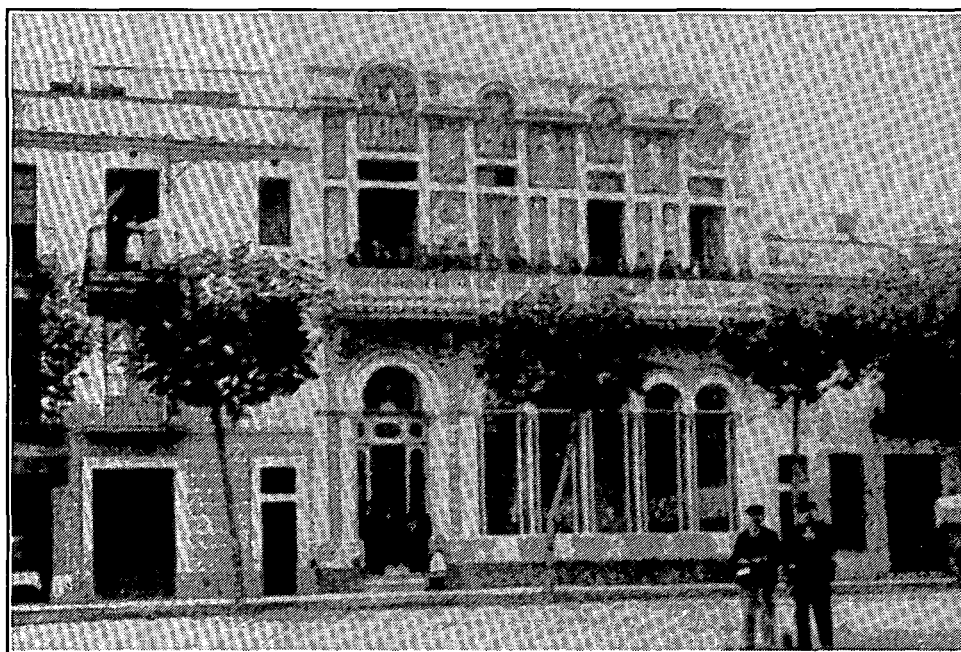
Anunci aparegut al
"Diario de Mataró y
la Comarca" del 4
d'agost de 1899.

Entre la tercera i la quarta projecció de cinema va passar força temps, 14 mesos, ja que va tenir lloc el setembre de l'any 1898 en un grandioso barracón construido en medio de la Plaza

de Cuba (9). El diari es va desfer en elogis de la instal·lació, per acabar dient que: *A pesar de lo notable que es dicha instalación, que no desdice en nada de la famosa de Casa Napoleón de Barcelona, cada sesión, que consta de ocho vistas, cuesta tan solo 20 céntimos la entrada a las sillas de preferencia y 10 al público. Se dan sesiones todos los días de 8 a 11 de noche y los festivos des de las 4 de la tarde hasta media noche.*

La premsa local (10) anunciava al públic els títols dels films o *vistas* que es projectaran en aquell barracot

Capalleria pasando el río
Desfile de ingenieros
Timo a un inglés
Travesuras infantiles
Niños y plumas

VISTAS
DE
MATARÓ.

CINEMATÓGRAFO

DE LA RIERA

TRASLADADO AL

SALÓN DE LA CALLE NUEVA

Penúltima semana

Mañana sábado y domingo se exhibirán por ULTIMA VEZ las vistas de Mataró: Salidas de las fábricas Coll, «Las Faixas», Marfá, etc., etc.

La semana próxima, funciones de despedida.

VISTAS
DE
MATARÓ.

Señoritas acróbatas
El prestidigitador
Sombrero de transformación

FILMS LOCALS.

La producció autòctona de pel·lícules va començar ben aviat. Fructuós Gelabert (1874-1955) és considerat el primer cineasta i el pare de la cinematografia catalana, i va destacar des del primer moment en el reportatge cinematogràfic, va ser el documentalista per excel·lència de Catalunya (11). D'altres van seguir les seves passes. Aquesta producció autòctona explica l'existència de pel·lícules de temàtica local com les que apareixen en l'anunci publicat a la premsa local l'agost de 1899 (12), sense més referència que el seu títol:

Mañana sábado y domingo se exhibirán por ULTIMA VEZ las vistas de Mataró: Salidas de las fábricas Coll, 'Las Faixas', Marfá, etc. etc.

La segona la tenim al 1906 amb la projecció del film *Mataró obrero*, que es projectà al cinema Parisièn el 15 de desembre. És de lamentar la pobra informació de la premsa de l'època referent als realitzadors i d'altres detalls d'aquells films.

Cinema "La Maravilla", a la
Plaça Pi i Margall,
avui Pl. Cuba

TEATRO "NUEVA CONSTANCIA"

Famosa Visión Cinema - Coreogràfica Musical
Culta Artística Històrica Recreativa Instructiva

para el Jueves 11 y Viernes 12 de Febrero de 1915
A LAS NUEVE Y CUARTO DE LA NOCHE

GRANDIOSO ESPECTÁCULO EN 6 PARTES

BAILE DE LUIGI MANZOTTI Música del Maestro Romualdo Marengo
FIGURINES DE "CARAMBA" Maestro Director Carlos Superti de la Scala de Milán

¡El triunfo de la Luz!

EXCELSIOR

MBROSO - PIRAMIDAL

ADMIRABLE - SOBER

IMPLANTACIÓ DEL CINEMA.

A finals del segle XIX, abans i durant l'estiu de 1899 es van instal·lar a Mataró tres cinemes. El primer es va presentar al Saló del carrer Nou el 27 d'abril. El segon ho feia nou dies després al Cafè Peninsular de la Riera i el tercer, *Salón Novedades*, ho feia abans d'un mes d'aquest darrer al carrer Argenton. El primer d'aquests cinemes va tancar el 4 de juny del mateix any i el que estava instal·lat a la Riera es va traslladar a l'esmentat Saló del carrer Nou. (13)

Pel maig de 1900 s'instal·là novament un barracot a la plaça de Cuba, on es projectaven pel·lícules.

Amb el canvi de segle l'any 1901, trobem rehabilitat el primer pis del Cafè Peninsular de la Riera.

L'estiu del mateix any el conegut actor teatral Enric Borràs, que alhora era empresari cinematogràfic, es presentà a la plaça de Cuba on instal·là un *Animatógrafo* en un barracot (14). Va causar gran sensació entre el públic matoroní la projecció del film *La Cenicienta*, de 600 metres, que va estar en cartell quasi un mes sencer. En el mateix local, el novembre del mateix any, s'hi projectaria una altra pel·lícula que també va tenir molt d'èxit, *Juana de Arco*, de 1.000 metres de llargada.

A l'abril de l'any 1902 (15) es va inaugurar al Saló del carrer Nou un *grandioso* Cinematògraf Franco-Español que va tenir una vida molt efímera.

L'Enric Borràs, tornaria a Mataró en qualitat d'empresari cinematogràfic, durant l'hivern de 1902 a 1903 al Teatre Principal. Per venir l'any següent en el mateix local.

A l'estiu de 1903, novament al Teatre Principal es feia cinema.

Durant el 1904 hem comptabilitzat quatre sales de cinema, si bé algunes de molt curta durada: Teatre Principal, Cinematògraf Parisien (Teatre Principal), Cinema Lyon (que pel gener del proper any es dirà Cinematògrafo Matoronés) i el Casino Fénix.

Pel gener de 1905 s'inaugurà un nou cinema, *La Maravilla*, ubicat al local de *La Unión* de la plaça de Cuba que poc temps després es dirà *Cine Palacio de la Unión*, i a finals del mateix any es rebatejarà amb el nom de *Cine Modelo*.

L'any 1905 es pot considerar com el de l'inici de l'estabilitat de les sales de projecció de cinema a Mataró. La seva popularitat era gran, i l'empresariat es donà compte que invertir-hi els diners era molt rendible, no dubtant a canviar de funció algunes sales o obrint-ne de noves, en detriment d'altres espectacles, sobretot el teatre, on a Mataró hi havia una bona afecció. A partir d'aquí, però, el cinema relegaria l'art de Talia a un segon terme, i adquiriria un nivell molt important dins de la cultura popular matoronina.

Aquella curiositat científica sense futur comercial s'havia convertit en un negoci lucratiu d'abast universal, trastocant els esquemes culturals d'arreu on s'imposava. I Mataró no va ser una excepció.

Manuel Cusachs i Corredó

NOTES.

1.- BETTON, Gérard. *Historie du Cinéma*. Presses Universitaires de France, p. 6. París, 1991.

2.- GONZÁLEZ LÓPEZ, Palmira. *Història del cinema a Catalunya*, St. Cugat del Vallès, La Llar del Llibre, 1986; p. 19.

3.- PORTER i MOIX, Miquel. *Breu Història del cinema primitiu a Catalunya*. Mataró, 1977. Editorial Robrenyo, p. 15.

4.- LLOVET, Joaquim. *La ciutat de Mataró*. Barcelona 1858-61. Volum I, p. 151.

5.- *Diario de Mataró y la Comarca* (DMC). 9 IX 1886, p. 2.

6.- CUSACHS i CORREDÓ, Manuel; SIVILLA i BOSCH, Josep. *El Cinema a Mataró, 1897-1914*, Mataró, 1992; p. 27 (treball inèdit).

7.- DMC, 30 I 1897, p. 2.

8.- FERNÁNDEZ i LÓPEZ, Joan; CIVIT i REY, Toni. *Història de la Catalunya cinematogràfica*. Annals de la Federació Catalana de Cine-Clubs, 1985-1986, Volum 3, p. 126.

9.- CUSACHS i CORREDÓ, Manuel; SIVILLA i BOSCH, Josep. *Op. cit.*, p. 32.

10.- DMC, 28 IX 1898, p. 2.

11.- GONZÁLEZ LÓPEZ, Palmira. *Op. Cit.*, p. 22.

12.- DMC, 5 VIII 1899, p. 1.

13.- FERNÁNDEZ i LÓPEZ, Joan; CIVIT i REY, Toni. *Op. Cit.*, p. 131.

14.- DMC, 21 IX 1901, p. 2.

15.- DMC, 12 IV 1902, p. 2.